

Kiriku Elu

Jõulud / Jaanuar 1991

Eesti katoliiklaste häälkandja

1 (14.) number

JAANUAR

- t 1. PÜHIMA NEITSI MAARJA, JUMALAEMA, SUURPÜHA. UUSAASTA.
4 Mo 6,22-27; Ps 67; Ga 4,4-7; Lk 2,16-21
- k 2. BASILEUS SUUR JA GREGORIUS NAZIANZIST, MÄLESTUSPÄEV.
1 Jh 2,22-28; Ps 98; Jh 1,19-28
- n 3. 1 Jh 2,29-3,6; Ps 98; Jh 1,29-34
- r 4. 1 Jh 3,7-10; Ps 98; Jh 1,35-42
- l 5. 1 Jh 3,11-21; Ps 100; Jh 1,43-51
- P 6. KOLMEKUNINGAPÜHA E. ISSANDAILMUMISE SUURPÜHA.
Jes 60,1-6; Ps 72; Ef 3,2-3a.5-6; Mt 2,1-12
- e 7. RAIMUNDUS PENYAFORT'IST, PREESTER.
1 Jh 3,22-4,6; Ps 2; Mt 4,12-17.23-25
- t 8. 1 Jh 4,7-10; Ps 72; Mk 6,34-44
- k 9. 1 Jh 4,11-18; Ps 72; Mk 6,45-52
- n 10. 1 Jh 4,19-5,4; Ps 72; Lk 4,14-22a
- r 11. 1 Jh 5,5-13; Ps 147; Lk 5,12-16
- l 12. 1 Jh 5,14-21; Ps 149; Jh 3,22-30
- P 13. ISSANDARISTIMISE PÜHA Tavalise liturgilise perioodi algus
Js 42,1-4.6-7; Ps 29; Ap 10,34-38; Mk 1,7-11 HILARIUS, PIISKOP.
- e 14. He 1,1-6; Ps 97; Mk 1,14-20
- t 15. He 2,5-12; Ps 8; Mk 1,21-28
- k 16. He 2,14-18; Ps 105; Mk 29-39
- n 17. ANTONIUS, ABT. MÄLESTUSPÄEV.
He 3,7-14; Ps 95; Mk 1,40-45
- r 18. He 4,1-5.11; Ps 78; Mk 2,1-12
- l 19. He 4,12-16; Ps 19; Mk 2,13-17
- P 20. Tavalise liturgilise perioodi II pühapäev
1 Sa 3,3b-10.19; Ps 40; 1 Ko 6,13c-15a; Jh 1,35-42
FABIANUS, PAAVST JA MÄRTER; SEBASTIANUS, MÄRTER
- e 21. AGNES, NEITSI JA MÄRTER. MÄLESTUSPÄEV.
He 5,1-10; Ps 110; Mk 2,18-19
- t 22. VINCENTIUS, DIAKON JA MÄRTER.
He 6,10-20; Ps 111; Mk 2,23-28
- k 23. He 7,1-3.15-17; Ps 110; Mk 3,1-6
- n 24. FRANCISCUS SALESIUS, PIISKOP JA KIRIKU DOKTOR.
He 7,25-8,6; Ps 40; Mk 3,7-12
- r 25. APOSTEL PAULUSE PÕÖRDUMISEPÄEV. KIRIKUPÜHA
Ap 22,3-16; Ps 117; Mk 16,15-18
- l 26. TIMOTEUS JA TIITUS, PIISKOPID. MÄLESTUSPÄEV.
He 9,2-3.11-14; Ps 47; Mk 3,20-21
- P 27. Tavalise liturgilise perioodi III pühapäev
Jn 3,1-5.10; Ps 25; 1 Ko 7,29-31; Mk 1,14-20
ANGELA MERICI, NEITSI.
- e 28. THOMAS AQUINOST, PREESTER JA KIRIKU DOKTOR.
He 9,15.24-28; Ps 98; Mk 3,22-30
- t 29. He 10,1-10; Ps 40; Mk 3,31-35
- k 30. He 10,11-18; Ps 110; Mk 4,1-20
- n 31. GIOVANNI BOSCO, PREESTER. MÄLESTUSPÄEV.
He 10,19-25; Ps 24; Mk 4,21-25

VEEBRUAR

- r 1. He 10,32-39; Ps 37; Mk 4,26-34
- l 2. KÜÜN LAPÄEV. ISSANDA TEMPLISSETOOMISE PÜHA.
MI 3,1-4; Ps 24; He 2,14-18; Lk 2,22-40
- P 3. Tavalise liturgilise perioodi IV pühapäev
5 Mo 18,15-20; Ps 95; 1 Ko 7,32-35; Mk 1,21-28
BLASIUS, PIISKOP JA MÄRTER. ANSGARIUS, PIISKOP.

Jõulutervitus

Armsad vennad ja õed Eestimaal,

katoliku kirikutes ja paljudes kodudes on kombeks ehitada Jõuludeks niinimetatud «jõulusõim», mis kujutab piltlikult Jõulupühade sündmusi. See komme ulatub tagasi püha Franciscuseni. Tema ehitas omal ajal enda kirikuse esimese jõulusõime. Kuna tema kujutas Kristuse sündimist ette nii, nagu see ta kaasajal üldiselt levinud oli, olid selles sõimes Maarja ja Joosep, Jeesuslaps, karjased, loomad, ning Kolmekuningapäeval veel lisaks idamaa targad. Selline ettekujutus Kristuse sündimisest on kunstis säilinud tänapäevani.

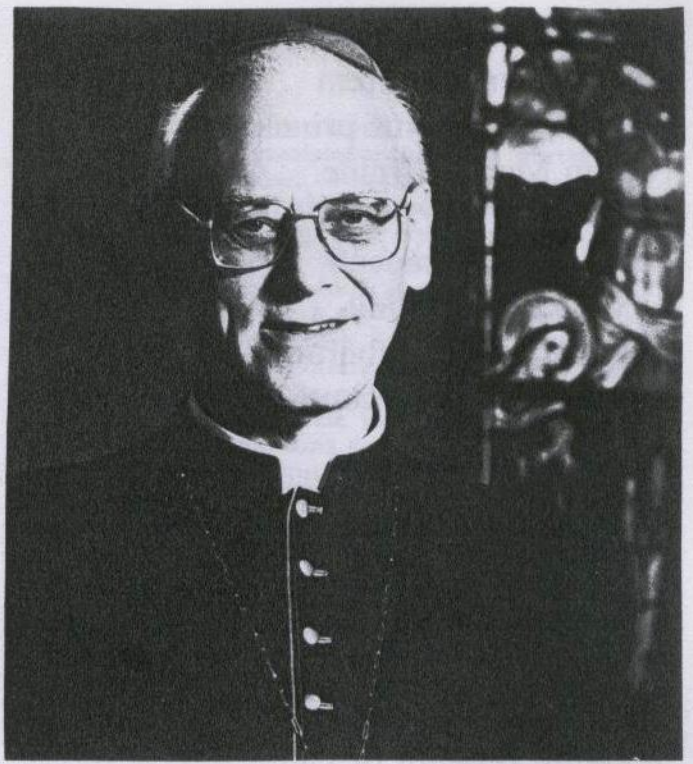
Kuid esimene teadaolev kujutis jõulusündmustest on hoopis teistsugune. See on ca aastast 340 pärineval rooma sarkofaagil. Marmorplaadile on raiutud Jeesuslaps, härg ja eesel. Kujutisel ei ole Maarjat, pole ka Joosepit ega karjaseid. Sellel pildil on härg ja eesel asetatud Kristuse järel Jõulude peategelasteks.

Miks on see nii? Seletuse leiame prohvet Jesaja raamatust, kus öeldakse: «Härg tunneb enda omaniku ja eesel oma isanda sõime.» Lisaks sellele mainib prohvet Habakuk, et Jumal ilmub kahe elava olendi vahel. Neid tekste seletades on kirikuisad mõistnud neid viitavat jõulusündmustele. Härg ja eesel räägivad midagi jõulude tähendusest: nad seletavad, miks Jumal sai inimeseks, miks Kristus sündis. Siinkohal peame meeles pidama, et härg sümboliseerib Iisraeli rahvast ja eesel paganarahvaid. Niisiis ei tahtnud see rooma marmorplaadi tegija jutustada üksikasju Jõulude ajaloolisest taustast, vaid soovis rõhutada nende pühade lunastavat tähendust. Ta tahtis öelda, et Lunastaja oli sündinud maailma kõikide inimeste jaoks ja et rahvaste vahelised erinevused ei omanud mingit tähtsust. Jõulusündmus annab võimaluse kõigile inimestele kõigil aegadel. Kõiki kutsutakse tulema lähemale ja vaatama sõimes lebavat last.

Samas pannakse aga iga inimene otsima vastust küsimusele, kuidas ta suhtub sellesse lapsesse. See küsimus esitati Joosepile, neitsi Maarjale, Heroodesele, idamaa tarkadele, karjastele – kõikidele, kes sajandite kestel on saanud rõõmusõnumi Kristuse sündimisest. Jõulupühad küsivad sedasama meiltki: keda te ütlete mind olevat, mida te minust mõtlete, kummal poolel seisate?

Vastuseid on mitmesuguseid. Meie vastus võib ära salata Jõulude müsteeriumi, Jumala ja Tema armastuse inimeste ja maailma vastu. Siis kaotab tähenduse Jõulude keskne sõnum, et Jumal on saanud inimeseks, Jõulud madalduvad legendi tasemele ning on seest sama tühjad kui jõulukuuse ehted.

See ärasalgav vastus ei pruugi lähtuda vaid külmast või kaalutlevast südamest. Ka maailma kannatused, oma maa kannatused võivad meid eksitada. Need võivad olla nii valusad, et Jumala armastus, mida Ta tunneb inimeste vastu, võib nende tõttu hakata tunduma iseenda kari-katuurina. Kui inimene ei leia vastust küsimusele: «Miks?» ütleb ta lahti Jumala poolt maailma saadetud Pojast ning kaotab samas ühe tee vabaneda oma üksindusest. Kellelegi ei tahaks soovida, et ta annaks sellise vastuse.

On olemas üks vastus, mis on juba valmis ning mida võib alati kasutada. Ta sisaldub selles tõdemuses, mille kirik sõnastas juba aastal 389, ja mida kogu maailma katoliiklased pühas liturgias kordavad: «Mina usun Jeesusesse Kristusesse, Jumala ainusündinud Pojasse ... Meie, inimeste pärast ja meie õndsuseks on Ta taevast tulnud, Püha Vaimu läbi neitsist Maarjast lihaks saanud, ja on saanud inimeseks.»

See vastus on kindel. See on kiriku vastus. Olen aga ka ise märganud, et taolisest pidulikust vastusest minu enda jaoks alati ei piisa. Koos sellega ja lisaks sellele, selle taustal, otsib igaüks vähehaaval ja kobamisi oma isiklike sõnu väljendamaks, kes on Kristus just tema jaoks. Niisugune vastus ei sünni kergesti ega hetke jooksul, sest teda moodustades liigub meie alateadvuses palju sellist, mida me ei mõista ja mis paneb meid protesteerima. Kui väljendame seda, kes on Kristus meile isiklikult, ei unusta me samal ajal maailma probleeme. Meie teadvuses on põgenikud, näljased, tagakiusatud, üksildased ja haiged, kannatused ja ebaõiglus meie oma elus. Erilisena püsib mõtteis oma kodumaa tulevik ja tema käekäik ajaloos.

Kui suhtume Jõuludesse tõsiselt ja kristliku meelega, võtame me ühtlasi vastu selle usu müsteeriumi, et Jumal sündis inimeseks neitsi Maarjast, ning samaaegselt otsime oma isiklikku vastust küsimusele: «Keda sina ütled mind olevat?» Meie vastusest sõltub see, kuidas me hindame iseennast ja oma ligimesi, ning milliseid võimalusi näeme inimkonnal tuleviku jaoks olevat.

Petlemma karjased kutsusid: «Mingem vaatama, mis on sündinud.» Miski ei takista meid vastamast nende kutsele. Liitugem karjastega ning vaadake usu silmade läbi seda hämmastavalt lihtsat märki, mis meile on antud: «laps mähituna ja sõimes magamas».

Soovin teile kõigile õnnistatud Jõulupühi.

Piiskop Paul Verschuren

A solis ortus cardine
adusque terra limitem
Christum canamus principem,
Natum Maria Virgine.

Beatus auctor saeculi
servile corpus induit,
ut carne carnem liberans
non perderet quo condidit.

Clausae parentis viscera
caelestis intrat gratia;
venter puellae baiulat
secreta quae non noverat.

Domus pudici pectoris
templum repente fit Dei;
intacta nesciens virum
verbo concepit Filium.

Enixa est puerpera
quem Gabriel praedixerat,
quem matris alvo gestiens
clausus Ioannes senserat.

Feno iacere pertulit,
praesepe non abhorruit,
parvoque lacte pastus est
per quem nec ales esurit.

Gaudet chorus caelestium
et angeli canunt Deum,
palamque fit pastoribus
pastor, creator omnium.

Iesu, tibi sit gloria,
qui natus est de Virgine,
cum Patre et almo Spiritu,
in sempiterna saecula.

Amen.

Koos päikesega tõuseme
ja loojanguni laulame,
et Kristust kiita, Kuningat,
kes neitsist sündis ilmale.

Maailma Looja võimukas
end inimeseks alandas,
nii ihus ihu orjusest
ta oma loodu vabastas.

Ta laskus neitsi ihusse,
et taevaliseks muuta see,
ehk küll, et Tema saamine
jäi saladuseks Neitsile.

Nii neitsiihust rammetust
lõi Jumal oma pühamu,
ja Maarja, mehest teadmata,
sai Sõnast Emaks neitsina.

On sünnitanud Ootaja,
kuis Gaabriel tal' kuulutas;
veel emaihus, rõõmuga
Johannes Teda tervitas.

Ei kartnud Poega hooldada,
kui sõimes heintel lebas ta,
vaid toitis teda piimaga,
et Poeg võiks suureks kasvada.

Nüüd rõõmustagu taevaväed
ja inglid kiitku Jumalat,
sest karjastele ilmunud
on Looja kirkus taevane.

Au olgu, Jeesus, Sinule,
kes Neitsist tulid ilmale,
koos Isa, Püha Vaimuga
meid igavikus valitse.

Aamen.

tõlkis Rein Õunapuu

Jõulupühad liturgia ajaloos ja tänapäeval

25. detsembril tähistavad Jeesuse Kristuse sünnipäeva kõik kirikud, väljaarvatud armeenia kirik.

Esimesed andmed Jõulude tähistamise kohta pärinevad III saj. Egiptusest. Siis määrati Kristuse sünniajaks 20. mai. Kevadist aega on pakkunud samaaegselt ka juudikristlased. Esimesed märkmed Kristuse sünnipäeva tähistamisest 25. detsembril sisalduvad F. D. Filocaluse kirjutatud, piiskoppide ja märtrite surmapäevade nimistuna mõeldud raamatutes «Depositio episcoporum» ja «Depositio martyrum» aastast 354. Selles raamatus kinnitatakse, et Jõule tähistati Roomas sellel päeval juba 336.a. Ilmselt tekkis niisugune komme kahel põhjusel: esiteks ei olnud Kristuse täpne sünnipäev teada, teiseks mõistsid kristlased üsna kiiresti, et kõiki vana paganliku traditsiooni kombeid ei pruugi kaotada, vaid neile võib anda uue sisu.

274. a. seadis keiser Aurelianus süüria päikesejumala auks oma impeeriumis sisse «Võitmatu päikesejumala sünnipäeva». Sellele pühale kristliku sisu andmine oli lihtne ka seetõttu, et Piiblis räägitakse Kristusest kui «Õigluse päikesest» (Mal 3,20) ja «Maailma valgusest» (Jh 8,12). Sama valgusesümboolika tõttu, mis ilmselt varakristlikke teolooge köitis, määrati ka Ristija Johannese sünnipäev (Jaaniapäev) suvisele pööripäevale. Sel juhul pidi Kristus sündima talvise pööripäeva lähedal (Lk 1,26).

Tollel ajal hõlmas sünnipäevade (*natalitia*) tähistamine mitte ainult austatava isiku sündi, vaid kogu tema elutööd. Seepärast võib niisugust käsitlust märgata ka varakristlike Jõulude pühitsemise juures: austati mitte ainult vastündinud Inimesepoega, vaid Jumalinimest ja tema lunastustööd.

Jõulupühade kiire võidukäik IV saj. on seletatav kristoloogia arenguga mainitud ajajärgul, mis oli tingitud võitlusest ariaanliku eksiõpetusega. Viimane pidas Kristust ainult inimeseks ja tõstis kristoloogia kõigi vastuakt-sioonide tulipunkti. Jõulupühade tähistamine levis kogu õhtumaal, väljaarvatud Gallia, kus oli sügavalt juurdunud Epifaania ehk Issandailmumispüha (6.jaanuar) tähistamine, mis oma sisult Jõuludest ei erinenud. Idakirikus pühitses Jõulusid esmakordselt Johannes Chrysostomus 386. a. Antiokias. Sealt levis see komme peagi Konstantinoopolisse ja kogu Väike-Aasiasse ning Kapadookiasse. Võitluse ajal nestoriaanlusega (selle õpetuse järgi ei olnud neitsi Maarja jumalasünnitaja, vaid ainult Jeesuse inimkeha ilmaletooja) jõudis Kristuse sünnipäeva tähistamine ka Egiptusesse ja Jeruusalemma. V saj. muutus Epifaania idakirikus Kristuse ristimispühaks, läänekirikus aga Kolmekuningapäevaks.

Jõuludel kui ühel tähtsamaist pühadest kirikuaastas on oma ettevalmistusaeg, mida tunneme adventi- ehk tulemisaja nime all ja mis algab neli pühapäeva enne 25. detsembrit. Pärast Kristuse sünnipäeva järgneb jõuluaeg, mis kestab pühapäevani pärast Kolmekuningapäeva – Issanda ristimise pühani. Seosele seljatahajäänud Jõuludega viitavad ka pärast jõuluaega ettetulevad pühad nagu Issanda templissetoomise püha, s.o. küünlapäev (2.vebruar) ja Issandakuulutamise püha (25.märts). VII saj. viidi Roomas kirikukalendrisse tähtpäev pühima Jumalama auks (1. jaanuar), sest osa jumalasünnimise aust lan-geb ka temale.

Pärast Vatikani II kirikukogu tohib iga preester Jõulupühadel pidada kolm missat – õhtu-, öö- ja päevamissa. Aluseks on siin VI saj. paavstiliturgiast pärinev traditsioon: juba siis pidas paavst Jõulumissa hommikul kell üheksa, alates V saj. ka pärast Jõulu eelõhtu viimast tunnipalvet, st keskööl, ning alates VI saj. ka varasel hommikutunnil.

Tänapäeval on omandanud suure tähtsuse eelõhtu ehk Jõululaupäeva jumalateenistus. Seda peetakse tavaliselt õhtul, mitte öösel, mistõttu teda vana nimetuse «kesköö missa» asemel nimetatakse «eelõhtu- ehk vigiilmissaks», mis ei välista aga selle pidamist öösel.

Vastupidiselt Eestis kehtivale traditsioonile süüa Jõuluõhtul eriti rasvaseid roogi ja verivorsti, on katoliku kirikus Jeesuse sünnipäeva eelõhtu olnud juba varakristlikest aegadest paastupäevaks. Kui valguse sündimise püha oli rooma paganatele olnud lärnakaks sööma- ja joomapeoks (nagu kahjuks ka paljudele tänapäeva eestlastele), seadsid kristlased sellele vastukaaluks range paastu, mis õpetas kristlasi mõistma nende Önnistegija sündimist eelkõige algavate kohustustena, mitte võiduna, mille üle tuntakse üksnes rõõmu. Jõulumissa teksti viidi muide sisse eriline ebajumalatest lahtiütlemise vormel.

Suurte pühade eelõhtu tähistamine saab alguse juba II saj., kuid V saj. rahvakommetesse tulnud jõuluõhtu tähistamine võtab aja jooksul omapärase kuju. Pärast mis- sat toimuv õhtusöömaaeg peab meenutama algkristlaste armastusesöömaaega – *agapet*. Kirjeldame allpool, kuidas seda tehakse Poolas – olgu see toodud näiteks põhimõtetest, mille alusel võib luua oma regionaalse või perekondlikugi jõuluõhtukombe.

* Sel õhtul pannakse laudlina alla heinu, mis sümboliseerib Kristuse sündi Petlema tallis. Enne laudaistumist palvetatakse «Issanda inglit». Sõnade: «Ja Sõna on lihaks saanud» lugemise ajal laskutakse ühele põlvele. Pärast lühikest tänapalvet algab õhtusöömaaeg jõululeiva mürdmisega, mis väljedab meie valmisolekut armastusest ligimise vastu jagada temaga viimast leivatükki, kui olukord seda peaks nõudma. Leivamürdmisel soovitakse üksteisele kõike head ja rohket Jumala õnnistust.

* Esimese roana süüakse külma magusavõitu suppi, mis on keedetud nisu täisteradest, mooniseemnetest ja päkk- litest. See sümboliseerib paradiisi küllust, milles elasid Aadam ja Eeva.

* Siis tuuakse lauale odrakissell, mis oma halli värvi ja kibedavõitu maitsega tähistab pattulangemist ja Vana Testamenti. Selle kõrvale juuakse aga magusat meejooki, mis sümboliseerib Kristuse tulemislootust.

* Järgnevalt antakse lauale kalaroad puu- ja juurviljade- ga. Kala on Kristuse sümbol, puu- ja juurviljad tähistavad Kristuse lunastustöö vilju, mille läbi kaob paradiisiaia keelatud viljast alguse saanud needus.

* Seejärel juuakse magusat jõhvikakisselli, mis on määratud meile meenutama, et Kristuse veri on lunastanud meie patud.

* Lõpuks tuuakse lauale pirukad ja koogid, millest seitse ühesugust sümboliseerivad seitset sakramenti, kõik koos aga Jumala armu, mis Kristuse läbi meile osaks saab.

Ärgu piirdugu Kristuse sündimise püha meile ainult väli- se pidulikkuse loomisega. Kristus ei sündinud kõigest kuskil kaugel Petlemmas paarituhande aasta eest. Ta sünnib meis enestes üha uuesti, kui me Temale mõtleme, mõistame, et meiega ei saa elada ainult iseendale, ning palvetame koos kogu kirikuga, näiteks nii, nagu lõpeb breviaaris Jõulupühadel iga tunnipalve:

Jumal, kõige loodu Issand, kes Sa meid meie lunastuse aastapäeva ootuses rõõmustad: luba, et Sinu Ainusündinut oma Önnistegijaks tunnistades võiksim Teda tuleva Kohtumõistjana kartmatult näha, kes Ta koos Sinuga elab ja valitseb Püha Vaimu ühtsuses igavesti. Amen.

Kasutatud väljaandeid: *Pastoralliurgisches Handlexikon, Lexikon der Theologie und Kirche*

John Henry Newman

1801–1890

piiskop Paul Verschuren

Käesolev artikkel on konspekt autori peetud loengust «Academicum Catholicumile» 24.10.1990. Piiskop kasutas loengu aluseks oma käsikirja eessõnast Newmani «Apoloogia», mis lähiaegadel soome keeles ilmub. Lühikeses eelkõnes nimetas loengu pidaja mainitud raamatut «teoseks, mis kuulub nn maailmakirjandusse, ning mis võrdsest Augustinuse 'Pihimustega' peaks olema iga kultuurist huvitatud lugeja käeulatuses». Käesoleva, «Kiriku Elu» kahte numbrit läbiva kardinal Newmani eluloo analüüsi järel püüame ehk avaldada ka mõne tõlke Newmani rikkalikust loomepärandist.

I

Seda, et John Henry Newman isik on lähemat tutvumist väärt, võib kinnitada mitmelgi põhjusel. Juba see fakt peaks äratama vähemalt uudishimu, et Londoni National Portrait Gallery pühendas aastal 1990 talle näituse, nii nagu seda tehakse vaid kuulsatest inimestest, ning avaldas näitusega seoses 175 väljapandud eset kujutava uhke raamatu. Muusikahuviline võiks olla huvitatud sellest, et sama aasta suvel esitasid Birminghami sümfooniaorkester, koor ja solistid Edward Elgari tuntud teose «Geron-tiuse uni», mis on pühendatud Newmanile, kes samanimelise luuletusega oli Elgarit inspireerinud. Tähelepanuväärne on raamatute ja artiklite vool, mis puudutavad Newmanit, ning tema kirjutatud raamatute kordustrükiid ja uued tõlked paljudesse keeltesse – need nähtused esinevad juba aastakümneid, ning on Newmani 100. surma-aastapäevaga seoses vaid uut hoogu saanud.

Õigustatult loetakse Newmanit üheks oma aja parimatest proosakirjanikest, ja juba sel põhjusel on ta viktooriaanliku ajastu tähelepanuväärseid isikuid. Kuid veelgi olulisem oli tema mõju religioossele elule nii sel ajal, kui ta oli anglikaani kiriku liige, kui ka tema pika elu teisel poolel, mil ta oli liitunud katoliku kirikusse. Tema mõju religioosse filosoofina on ulatunud kaugemale tema oma ajast ja kultuurist. Viimane tuli selgelt esile ka katoliikliku elu kõrgemasemelisemal nõupidamisel, kirikukogul, mis viimane kord kutsuti kokku Roomas aastatel 1961 – 1965. See foorum, millest algas uus periood katoliku kiriku ajaloos, tõstis esile mõned vägagi kesksed teemad, mida Newman oli omal ajal ette näinud ja käsitlenud, nagu näiteks ilmikute positsioon kirikus, usu ja teaduse vahelised suhted, liberalismi ohud.

Ise hakkasin Newmanist huvituma juba noorena. Ma ei mäleta täpselt, mis andis selleks sädeme. Võib olla äratas minu huvi mõni pilt temast, mida juhtusin nägema. Igal juhul andsid esimese tõuke selle isiksuse mitmekülgsuse välised aspektid, millest veetlus lähtus, asjad, mis iseenesest ehk ei olegi nii tähelepanuväärsed, nagu näiteks tema viiulimäng, tema haritus, tema Oxford, tema kurbus noorima õe surma pärast, tema definitsioon härrasmehest, tema lahkumine Oxfordist ja sõprade ringist, kui ta liitus katoliku kirikusse. Vähehaaval on see isiklik huvi Newmani vastu kasvanud. Sain võimaluse lugeda mõnd tema kirjutist, tutvuda tema loodud palvete-ga ning mõnedega tema üle 20 000 säilinud kirjast. Koos sellega hakkasin nägema Newmani peenetundelisust, te-

ma südame tundlikkust, kuid ühtlasi ka ta tingimatut paindumatust vastutuules, kõiges ilmnevat tõearmastust ning teisi vahel ärritavat võimet tuua välja need põhimõtted, mis on sõnade, liigutuste või sündmuste taga. Peale selle ei saa jätta au andmata tema teoste rohkusele – Newman on andnud välja üle 40 raamatu. Lisaks on meie käsutuses veel 31 köidet tema kirjadest ja päevikutest, ning lugematud Newmanit käsitlevad kirjutised, mis puudutavad kõikvõimalikke teadusharusid.

Newmani teostest on mõned väga olulised. Nii nagu kõikide tema kirjutatud tekstide tõlkimine esitab pea-aegu võimatuid nõudmisi tõlkijale, nii on ka raske tõlkida nende pealkirju. Need oleksid: «Soostumise grammatika», «Ülikooli aade», «Kristliku õpetuse areng» ja «Minu religioossete tõekspidamiste ajalugu», või «Apoloogia – Minu religioossete tõekspidamiste ajalugu». Viimase raamatu pealkirjas ei tähenda mõiste «apoloogia» siis, et Newman tahtis paluda andeks selle arengu pärast, mis oli toimunud tema religioossetes elus, vaid et ta tahtis seletada, kuidas ta ise nägi oma vaimulikus elus toimunud muudatusi.

Ühelegi mainitud teostest ei tasu läheneda hoolimatult, ning nende mõistmist kergendab lühike ettevalmistus. Seetõttu on minu eesmärk tutvustada lühidalt Newmani pikka elu ja tegusid ning ühtlasi seletada «Apoloogia» sündi.

II Kolm olulist haigestumist

John Henry Newman sündis Londonis 12. veebruaril 1801. Ta oli vanim laps peres, kus oli kolm tütart ja kolm poega. Tema ema suguvõsa oli omal ajal olnud sunnitud põgenema Prantsusmaalt Inglismaale, kuna nad olid hugenotid. Newmani isa oli pankur. Perekond elas õnnelikkude ja majanduslikult küljest muretut elu. Pere usuelu koosnes Piibli lugemisest; liturgiast ja usutunnistustest ei teatud kuigi palju.

Nagu paljud inglise lapsed, lahkus ka John seitsmeaastaselt kodust ning temast sai Londoni eeslinna Ealingi kooli õpilane. Kooli juhataja sõnade järgi ei läbinud keegi klasse nii kiiresti kui noor Newman. Ta õppis Ealingi koolis kaheksa ja pool aastat.

Aastal 1816. katkes Newmani õnnelik noorus. Tema isa pank läks Napoleoni sõdadest tingitud majanduskriisi tõttu pankrotti. Kuigi juba kuu aja jooksul suudeti maksta ära kõik võlad, pidid Newmanid loobuma oma majadest, ning pere materiaalne olukord oli kriitiline. Seetõttu jäi ära vanima poja kojutulek vaheajaks.

Esimene tähtis haigestumine Newmani elus oli just selle koolis üksinda veedetud vaheaja ajal. Sellega seoses koges 15-aastane poiss sisemist pöördumist ning sattus selge ja tugeva usuõpetuse, evangeelse õpetuse mõju alla. Seitsekümmend aastat hiljem, kirjutades ühele suguvõsasse kuuluvale naisterahvale, kes soovis avaldada mälestusi Newmani elust, rõhutab vana kardinal, et ta ei olnud üks ja sama inimene enne ja pärast augustit 1816.

Temast sai neil aegadel kristlane läbilamuste tõttu, mis olid eriti mõjuvad ning üksnes Jumalale teada. Tema kasvas usaldamatus materiaalsete nähtuste tõelisuse vastu, ning kindlus kahe iseenesestmõistetava olemuse, Jumala ja tema enda, olemasolus. Veel samal sügisel sai noor Newman idee, mis mõjutas kogu tema tulevast elu – mõtte, et Jumal tahab, et ta ei abielluks.

Ealingi järel oli John Henry Newman saanud õpilasekoha Oxfordi Trinity-majas. Kolm aastat kestnud õpingute järel saavutas ta aastal 1820 tiitli «Bachelor of Arts», kuid tal ei õnnestunud saada seda kõrgeima hindedega, mida paljud olid oodanud. Sellele tugevale tagasilöögile järgnes kahe aasta pärast auavaldus – temast sai ülikooli Orieli-maja õpetajaskonna püsiliige, fellow. Newman mängis parajasti viiulit, kui ülikooli ametnik tõi talle sõnumi. Mees arvas, et on eksinud uksega, kuna Newmani esimene reaktsioon oli külmalt vaoshoitud. Kuid kohe, kui ametnik oli ära läinud, viskas Newman viiuli õhku ning jooksis Orieli, vastu võtma nimetust.

Neil Oxfordi-aastatel võttis Newman vastu töö teenida püha Clemensi koguduses. Temast sai anglikaani kiriku diakon, ning esimese kahe kuu jooksul külastas ta peamiselt töölistest koosneva koguduse kõiki peresid. Samal ajal algas tema võõrandumine evangeelsest usust, sest temas ärkas huvi uue objekti vastu. Ta kirjutas sellest oma õele 1826 a., jutustades, et kavatseb leida need allikad, millest kiriku, ja eelkõige katoliku kiriku murenemine oli saanud alguse. Selleks pidi ta aga lugema läbi kõik kirikuisade teosed – ligi 200 paksu köidet. Ta mainis õele ka oma plaanidest õppida heebrea keelt.

Teine oluline haigestumine juhtus 1827. aasta lõpus. Päevikust leiame lühikese märkuse: «Esmaspäeval, 26. novembril haigestusin, kui olin õpilastelt eksamit vastu võtmas.» Newman oli saanud närvivapustuse. Ta oli võtnud endale korraka liiga palju tegevusi, võtnud osa sugulaste muredest, täitnud kõikvõimalikke ülesandeid ülikoolis ja koguduses ning nõudnud eneselt liiga palju lugemiseega. Aasta lõpul oli ta juba paranemas, kuid siiski veel väga nõrk, millest annab tunnistust seik, et talle valmistas suuri raskusi lugeda kõva häälega.

Siis aga sureb äkki tema noorim õde, Mary. Kui Newman viis kuud pärast seda ratsutab kevadises looduses, näeb ta teda kehastumas igas puus ning kätketuna iga künka taha. Ta jõuab selgusele, et see maailm on «vaid loor ja kuliss. Kaunis küll, kuid siiski vaid kuliss.»

Möödub viis aastat, enne kui tuleb kolmas haigus. Seekord haigestus Newman Sitsiilias, kuhu ta oli läinud puhkusele koos oma hea sõbra perega pärast seda, kui oli saanud valmis oma esimese raamatu, mis käsitles üht eksiõpetust IV sajandil. Koduteele asudes oli ta otsustanud naasta veel korraks Sitsiiliasse, mille ilu oli jätnud talle sügava mulje. Seal haigestus ta tõsiselt ning oli surumas. Sama arvas ka tema teener, kes andis mõista, et Newman võiks jätta oma pagasi temale. Igaks juhuks jättis Newman teenrile oma sõbra aadressi, juhuks, kui ta peaks surema, kuid jäi sellest hoolimata veendumuse juurde, et Jumalal oli talle veel anda mingi ülesanne.

Haiguse ajal mõtles Newman tihti sellele, et ta ei ole teinud pattu valguse vastu. Olles sedavõrd toibunud, et suutis juba reisida, kirjutas ta merel olles laulu «Lead, kindly Light», mis kuulub tänapäevani tuntumate ingliskeelsete hümnide hulka. Eriti selle sõnad: «Ma ei palu, et näeksin kaugeid maastikke – mulle piisab ühest sammust», kirjeldavad tema hingelist seisundit.

Paar päeva pärast Newmani kojujõudmist pidas Keble, kes oli samuti Orieli-maja fellow, 14. juulil 1833 ülikooli kirikus jutluse teemal «Rahvuslik usust loobumine». «Apoloogias» kirjutab Newman, et peab seda jutlust Oxfordi-liikumise stardipaguks.

Oxfordi-liikumine ning liitumine katoliku kirikusse.

Oxfordi-liikumine moodustus inimestest, kes armastasid oma anglikaani kirikut, kuid olid mures selle olukorra pärast ning tahtsid midagi ette võtta, et kirik säilitaks oma sõltumatuse ning suudaks tõrjuda riigi püüdlusi segada end kiriku asjadesse. Newman oli selle liikumise eesotsas. Üks tegutsemismooduseid oli religioosheid teemasid käsitlevate traktaatide kirjutamine, avaldamine ja levitamine. Aasta lõpuks oli selliseid raamatuid avaldatud juba 20, ning neist 11 oli kirjutatud Newman. Ta käis neid preestritemajades jagamas, sõites kohale ratsa. Järgmisel aastal avaldas ta esimese osa oma jutlustekogumikust, millele tasapisi järgnes veel seitse köidet. Kõige selle kõrval oli ta juhatanud kiriku ehitamist Oxfordi lähedal asuvasse Littlemore'i külla, ning jätkanud iseseisvaid uuringuid kirikuisade tööde kallal.

Viimasega seoses sai ta esimese hoiatuse oma uurimisteema plahvatusohtlikkusest ja -jõust. Analüüsides üht IV sajandi eksiõpetust, nägi ta otsekui välgulöögi valgusel, kuidas tolleaegse kristlaskonna olukord sarnanes nagu peeglis tema enda ajaga. Ta nägi peeglis iseend, ja ta ise oli eksiõpetuse järgija IV sajandil. Ta nägi ortodoksi kirikut kui seda, kes püüab käia keskteed, ning Roomat, kes oli sel ajal sealsamas, kus ta on nüüdki. Hetkeks avanes Newmani silmade ees vaatepilt, mille piire ei olnud näha. Esimest korda tundis ta ebakindlust Oxfordi-liikumise tuleviku suhtes. Hakkas tunduma, et see liikumine äratas ootusi, millele võiks vastata üksnes Rooma, kui anglikaani kirik ei muutu.

Aastal 1841 sai Newman kolm vastulööki. Uurides kirikuisa Athanasiust, nägi ta sama ilmutust nagu juba kord varemgi, kää varju seinale. Tema oma kirik oli eksiõpetajate poolel ning katoliku kirik oli see õige. Teine hoop oli see, et piiskopid ründasilt teravalt 90. traktaati, ning kolmas oli anglikaanliku piiskopi pühitsemine Jeruusalemma jaoks, kus ta pidi olema kõikide protestantide ülemkarjane.

Aususe pärast võttis Newman avalikult tagasi kõik oma antikatoliiklikud arvamused ning loobus Oxfordi ülikooli kantlist. Enne oma viimast jutlust seal ütles ta võllanaljana, et sellel, kes peab lugu lõunasöögist, ei tasu tulla jutlust kuulama, sest see saab olema kohutavalt pikk. See kestiski poolteist tundi. Samal aastal jutlustas ta viimast korda Littlemore'i küla kirikus. Seal rääkis ta sõprade teede lahkuminekust ja sõpradega hüvasti jätmisest. Jutlus lõppes sõnadega: «Palvetage tema eest, et ta tunneks kõigis asjus ära Jumala tahtmise, ning oleks alati valmis seda täitma.» Järgmisel aastal kirjutas ta Orieli juhatajale ning palus, et tema nimi kustutataks ülikooli ja Orieli kirjadest.

Seejärel sisaldab tema päevik märkuse, mis on draamaatiline oma lühiduses: «8. oktoober 1845. Täna õhtul saabus siia isa Dominic. Alustasin oma pihti temale.»

Järgmisel päeval võeti Newman vastu katoliku kirikusse. Imelisel kombel oli Jumal andnud endisele lambakarjusele ülesandeks võtta kirikusse kuulsa Oxfordi haritud anglikaani preester. Paar kuud hiljem lahkus Newman Littlemore'ist ning asus elama Birminghami piiskopkonnale kuuluvasse majja, mille ta nimetas Maarja Oruks.

(järgneb)

IISRAELI RAHVA AJALUGU

LINNULENNULT

preester Mieczysław Malinski

(Raamatust «Uskuda Kristusesse»,
algus KE nr 2/1989)

«Terah oli Aabrami isa /.../ Ja Terah võttis enesega oma poja Aabrami /.../ ühes oma minia, Aabrami naisega, ja läks teele Kaldeamaalt Uuri linnast, et minna Kaananimaale. Kui nad aga jõudsid Haaran juurde, jäid nad sinna laagrisse, ja Terah /.../ suri seal.»

Uuri linn asub lõunas, Eufрати alamjooksul, kuid tänapäeval ulatub Eufрати setete kogunemisest tekkinud delta ligi 200 km kaugusele iidsest jõesuudmest. Uur oli üks sumeri linnadest, mis kuulus hiljem Akkadi ja Babüloonia koosseisu. Haaran asub Türgis, 100 km Rakkast põhja poole.

Aabram – 'ülev oma sündimise poolest'. *Ab* – 'isa', *ram* – 'tüvi, kõrge olema'; nimi, mida semiidi rahvad Mesopotaamia aladel kasutasid üsna sageli. Sündmustik leiab aset XX sajandil enne Kristust, semiidi rahvaste sisetungi ajal Mesopotaamiasse. Osa neist jäi sinna elama, osa tungis edasi Süüriasse, Palestiinasse, kuni Egiptuseni välja. Rahvaste rändamise aega silmas pidades peame vaatlema esiteks Aabrami otsust, teiseks tõlgendamata seda teoloogilisest vaatenurgast.

«Ja Jumal ütles Aabramile: 'Mine välja oma maalt, oma isakojast, maale, mille Mina sulle osutan, sest Ma teen sinust suure rahva.' /.../ Ja Aabram läks teele, nii nagu Jumal teda oli käskinud /.../. Ja ta oli seitsekümmend viis aastat vana, kui ta läks Haaranist Kaananimaale poole teele /.../. Aga Kaananimaal elasid tol ajal kaananelased. Ja Jumal ilmutas ennast Aabramile ja ütles: 'Sinu järeltulijaile annan ma selle maa.'»

Haaranist algab Aabrami soo rännak, mis viib Eufрати kallast mööda Orontese jõeni ja selle kallast mööda edasi Kaananimaale (Kanaan on Palestiinas).

«Kui Aabram oli üheksakümmend üheksa aastat vana, ilmus talle Issand ja ütles: 'Mina olen kõigeväeline Jumal. Teeni mind laitmatult, sest ma tahan teha sinuga lepingu ning anda sulle lugematul hulgal järeltulijaid.' Aabram langes silmili, aga Jumal ütles Talle nii: 'Vaata, see on minu leping sinuga; sinust saab paljude rahvaste isa. Sellepärast ei ole sinu nimi edaspidi enam Aabram, vaid Aabraham – ('suure rahva isa').» Aabraham toob Kaananimaal Jumalale ohvri, rändab hiljem edasi Egiptusesse, kuid tema järeltulijad naasevad taas Kaananimaale. Heebroni mäe jalami juurde, Jeruusalemmast lõuna poole, ostab ta haua enda ja oma naise jaoks.

Tema rahvas jäi Egiptusesse (Gessenimaale) rohkem kui kolmesajaks aastaks. Vaatamata nii pikale ajale ei juurdunud rahvas sellesse maasse, vaid oli seal otsekui võõrkeha. Lõpuks märgati, et nad kujutavad endast ohtu Egiptuse riigi terviklikkusele, ja siis algasid tagakiusamised. Seejärel väljarändamine Moosese juhtimisel, umbes XV saj eKr. Sümboolsed nelikümmend aastat hulkumist

mööda kõrbeid. Kaananimaale vallutamine, harjumine paikse eluviisiga. Riigistruktuuri kujunemine. Alguses patriarhid, siis kohtumõistjad. Seejärel Saul – esimene kuningas – aastal 1040. Siis kõige tähtsam – Taavet, ja lõpuks Saalomon, särav poliitik ning majandus- ja ehitusjuht, kes ehitab üles Jeruusalemma templi. Pühakoja keskel seisab põletusohvrialtar, paigas, kus Taavet oli Jumalale ohverdanud – kaljupangal 17 korda 13 meetrit. Tänapäeval seisab üle selle paiga Omari moshee, mis pole õige moshee, seda enam Omari oma. Tema tegelik nimi on «Kaljukuppel», mis on ehk ka kõige tabavam nimi. Praegugi on mu silmade ees selle kullatud kupli siluett. Ringikujulise ehitise seinu katavad ilusad mosaiigid. Ta seisab üksikuna sellel hiigelsuurel tühjal platsil, kus kunagi oli tempel – see purustati roomlaste poolt aastal 70 pKr ja tehti maatas 135. aastal.

Kuid tuleme tagasi Saalomoni juurde – Kuningate raamat kõneleb temast kui suurest ehitajast, sellest annavad tunnistust ka Palmyra arheoloogilised leiud. Roobami, Saalomoni poja paandumatus tõttu läheb 927. a. eKr Saalomoni riik kaheks – see on ehk üks tähtsamaid sündmusi Aabrahami järeltulijate ajaloos – jaguneb Juuda soo kuningriigiks ja Põhja kuningriigiks. Viimasesse kuuluvad ülejäänud kümme suguharu, kes nimetavad end Iisraeliks Jaakobile Jumalalt antud nime järgi. Kahe teistkümmes, Leevi suguharu, ei saanud pärisosaks mingit piirkonda. Leviidid elasid laialipillatult kõigi suguharude keskel. 735. a. eKr läheb vennatapusõjaks: Iisrael sõlmib liidu aramea riikidega, mis Damaskusega eesotsas tahtsid end Assüüria ikkest vabaks võidelda. Juuda kuningriik keeldus aga selles liidus osalemast. Nii rünnatigi kõigepealt teda. Lüüasaanud kuningas Ahas sulgub Jeruusalemma linnamüüride varju. Ta kutsub appi assüürlasi. Tiglatpileasar III tungib Süüriasse, lööb liidu puruks ja vallutab Damaskuse. 732. a. tungivad Assüürlased Põhja kuningriiki, alistavad Galilea ja Jordanitaguse, küüditavad rahva võõrsile. Kuid järelejäänute kuningas Hoosea mõtleb kättemaksule. Ta peab salasidemeid assüürlaste vaenlase Egiptusega ning viib oma poolehoidjad ülestõusule. 722. a. tulevad assüürlased karistusretkele, nad rüüstavad Samaaria – Põhja kuningriigi pealinna. Põletatakse külasid, inimesi tapetakse hulkade viisi. Kõrgemas soost inimesed viiakse vangidena itta, Tigriise ülemjooksule (Iraani piiri äärde) Halahi linna, Haaran lähedale, kust Aabraham omal ajal teele asus. Väepealik Sargoni märkmetest loeme: «Oma valitsusaja algul vallutasin Samaaria /.../ Vangidena tõin kaasa 27 290 inimest. Külarahva jätsin kohale.» Need äraviidud iisraelased ei naase enam kunagi, nad segunevad Väike-Aasia rahvastemerre. Nende asemele tulevad sisserändajad Assüüria sisemaalt, arabia ja paabeli hõimud. Vana kombe kohaselt võtavad nad üle selle maa religiooni, kuhu nad ümber asuvad – ja Iisraeli aladel on see Ainujumala Jahve kultus, mis segunedes nende endi tõekspidamistega moodustab imeliku sünkretistliku konglomeraadi. Nendest saavad samariidid, keda juudid vihkavad. Nii kaovad maa pealt kümme Aabrahami poja Jaakobi – kellele Jumal andis uue nime Iisrael – poegadest alguse saanud suguharu.

Aga Juuda suguharu? Juudi rahvus just sellest suguharust tekibki. Kuningas Taaveti dünastia kestab kaks tuhat aastat ning loob eeldused ilmutatud religiooni säilimiseks. Võib aimata, kuidas unistati Jeruusalemmas As-

süüriast lahtisaamisest, sest ähvardas see ju alati vangipõlve ja oma religiooni pealesurumisega. Kuningas Heskia sõlmib Egiptusega salajase liidu, loob assüüriavastase liiga koos teiste Palestiina rahvastega. Niinive valitseja Sannaherib võtab väljakutse vastu. Ta alistab Egiptuse ja hakkab hävitama selle liitlasi. Ta kirjutab: «Mis puutub Heskiasse Juudamaalt /.../ Ma viisin vangidena kaasa 200 150 inimest. Tema linnad, linnad mis mulle saagiks said, võtsin temalt ära ja panin nende üle kuningaks Asdadi ...»

Vihal Assüüria vastu polnud enam mõtet. Kui Egiptus otsustas enne Assüüria vägevuse langust jõudude tasakaalustamiseks tulla Assüüriale appi, tõkestas kuningas Joosia vaarao Nehao tee, kuid ta lõõdi Meggidos 609. a. armetult puruks. Vaarao väed purustati omakorda Kerkemises 605. a. uue suurvõimu – Paabeli poolt. Nii liideti Palestiina automaatselt Paabeli impeeriumiga. Jälle pööras Jeruusalemi oma pilgud Egiptuse poole. Siis aga tuli Paabeli kuningas Nebukadnetsar sõjaretkele, Juudamaad selle eest karistama. Esimesel korral kuningas Joosjakimi ajal, kui ta viis vangidena kaasa 597 kõrgemast soost inimest ja 1000 käsitöölist; teisel korral, viimase kuningana Sedekia ajal, vallutavad paabellased Jeruusalemma tormijooksuga. Nad tapavad linnaelanikke, põletavad Jeruusalemma templi ja hävitavad linna põhjalikult. See sünnib aastal 587. Siis kaob ka Moosese seaduselaegas. Räägitakse, et Jeremia olevat selle mägedesse peitnud. Sedekia torgatakse pimedaks. Kolmandat korda tulevad paabellased Juudamaad laastama 582. a. karistuseks viimaste paigalejäänud juutide vastuhaku eest. Pärast seda jääb Juudamaa lõplikult inimtühjaks. Vaid mõned külaelanikud jäävad järele. Kõrgemast soost inimesed, kes ei langenud lahingus või tapatalgute ajal, viidi vangidena Paabelisse. Nad pandi tööle Paabeli samanimelises pealinnas:

«Kui me istusime Paabeli jõgede ääres ja nutsime, meenutades Siionit ...

Kui ma unustan sinu, Jeruusalemm, lõtvugu mu parem käsi, mu keel kui vagu suulae külge, kui ma sind ei meenuta.»

Umbes 70 aasta pärast, 538. aastal kui Kүүros vallutab Paabeli kuningriigi, pöörduvad 30 tuhat juuti tagasi Juudamaale ja Jeruusalemma. Inimesed, kellel on religioosne ja rahvuslik eneseteadvus, kes räägivad juba aramea keelt, kuid mäletavad veel ka heebrea keelt, saavad aluseks taassündivale juudi rahvale. Nende ideoloogiliseks jõuks on piinliku hoolega alalhoitud ja kogutud raamatud. Teine element, mis neid elus hoiab, on hingamispäeva jumalateenistus. Sünagoog. Seal, Eufraati ääres, viisid nad sisse kombe koguneda igal nädalal sünagoogi. Nende kogunemiste sisu oli palve ja mõtisklemine mineviku üle, Jumala väljavalitud rahvaks olemise üle. See kombe jätkub ka pärast Judeasse naasmist, ehkki kohe alustatakse Jeruusalemma templi taastamist.

Ka samariidid tahavad templi ülesehitamisel abiks olla. Samaariast tuleb kohale palju vabatahtlikke. Juudid aga keelduvad oma rassi ja religiooni puhtuse nimel sellest abist ja hoiduvad omaette. Samariidid pöörduvad tagasi ja hakkavad omakorda põlgama juute. Templi taas-

tamisega saadakse valmis 515. aastal. See oli pärslaste ülemvõimu aeg. Siis tulevad Egiptuse Ptolomeused ja nende järel kreeka Seleukiidid – Makedoonia Aleksandri impeeriumi troonipärijad, kelle pealinn on Antiookia.

Kui me vaatame kõrvalt selle väikerahva ajalugu, mis on täis poliitilist ebaküpsust, kuningate rumalust, kes oskamatutena pidasid oma ambitsioonide ajel sageli lootusetuid sõdu, kui me vaatame ajalugu, mis on täis julmust, salamõrvu, ebaõiglust, omavoli, reetmisi – enam-vähem sarnast kõigi toleaegete rahvaste ajaloole – ei saa me ilmselt millestki aru. Tegelikult kulges selle rahva elu nende ainujumala kultuse voolusängis. Nad austasid Jumalat, kes oli Vaim, ning rahva ustavus või sõnakuulmatus Jumala vastu, kellega nad olid teinud lepingu, kujutas endast nende ajaloo telge. Muidugi oli see telg poliitiliste ambitsioonide või dünastiate vahelise võitluse tagant vaevu nähtav, kuid siiski alati tajutav.

Kogu Iisraeli rahva ajaloo jooksul ei pannud okupantide poolt korraldatud tagakiusamised nende religiooni hävimisohtu. Esimene tõsine oht tekkis alles Kreeka seleukiidide vallutuse ajal. Teades, et ainsaks võimaluseks juute helleniseerida on võtta neilt nende religioon, alustasid seleukiidid süstemaatilisi tagakiusamisi. 15. detsembril 167 eKr viidi Antiookia kreeka ülemvalitseja käsul Jahve templisse «tühjakstegev rüvedus» (1 Mak 1,54), ilmselt Zeusi kuju. Algab jaht nendele, kes ei taha seda jumalust kummardada. Samaaegselt keelatakse ümberlõikamine. Siis puhkeb juutide ülestõus vendade Makkabeide juhtimisel. Võitlus käib vahelduva eduga, kuid lõpuks õnnestub saavutada religioonivabadus. Puhastatud templi uuestipühitsemine leiab aset 25. detsembril 164 eKr.

Vahel saavutasid Makkabeid täieliku sõltumatus, vahel lühikeseks ajaks mingi autonoomia. Aastal 106 võidab Johannes Hirkan okupantidelt tagasi kogu Palestiina. Ta viib Galileas läbi sundümberlõikamise – surub elanikkonnale peale vana usundi. Nii nagu «kõik teed viivad Rooma», pidi see kehtima ka siin. Võitlus kahe vaenupoole vahel lõpeb roomlaste võiduga 63. aastal eKr. Nad vallutavad halastamatu julmusega Jeruusalemma, sisenevad templi pühapaika. Lõpuks, nii nagu ikka, liidavad riigi, mille pealinnaks on Jeruusalemm, oma impeeriumiga.

Rooma okupatsiooni aastad on täis mässe ja ülestõuse ja lõpuks 70. aasta ülestõus. Rooma väejuht, hilisem keiser Titus, vallutab pärast kolme kuud piiramiskoledusi Jeruusalemma. Ta viib vangidena kaasa 97 000 inimest. Surnuid jääb maha 1 100 000 (Roomas, «Pühalt Teel», Palatinuse künka ja Foorumi vahel seisab triumfikaar, millelt leidsin kunagi oma imestuseks raidtehnikas seitsmeharulise kүүnlajala ja ohvrilaua kujutised: need esemed toodi sõjasaagina Rooma). Aga see polnud veel lõpp. Keiser Hadrian annab välja dekreedid, millega ta keelab ümberlõikamise ja käsib ehitada Jeruusalemma ümber Aelius Capitoliumiks. Puhkeb ülestõus Bar Kohba eestvedamisel, mille mahasurumisel hukub veel 581 000 juuti. Seal, kus Jeruusalemmas seisis Jumala tempel, ehitatakse pühamu Kapitoliumi jumalate Jupiteri, Juno ja Minerva auks. See oli aastal 135 pärast Kristust.

Palveapostolaat 1991

Palveapostolaat pakub võimaluse kõigile katoliiklastele east, ametist, haridusest ja tööst sõltumata palvetada koos paavstiga kiriku ja maailma jaoks aktuaalsete vajaduste ja probleemide eest.

Palveapostolaadist saab osa võtta, lugedes igal hommikul järgmist palvet:

Issand Jeesus Kristus,
mõeldes Sinu püha südame armastusele
ohverdan täna Sulle
Su ema, neitsi Maarja kaudu
kõik, mis mul on:
oma palved ja töö,
oma rõõmu ja kurbuse.
Sina surid ristil
lepituseks meie pattude eest,
ning selleks, et maa peal
üha laieneks Sinu riik.
Tahan täna ühineda selle ohvriga,
millega Sina meid iga päev liidad
pühas missas.
Eriliselt tahan oma palves meeles pidada:
(siinkohal lisatakse vastava kuu palveteema).

Jaanuar

Me palume, et oikumeeniline dialoog avaks tee tõele ning ühtsusele Kristuses, meie Lunastajas.

Me palume, et kristlaste ja muhameedlaste vahelised kõnelused viiksid neid vastastikkusele mõistmisele ja lugupidamisele.

Veebruar

Me palume, et kõik inimesed, kes otsivad oma elu mõtet, leiaksid selle Kristusest.

Me palume, et Ladina-Ameerika kirikud kindlustaksid ustavust Kristusele ja Tema sõnumile.

Märts

Me palume, et noored ja täiskasvanud mõistaksid üheskoos, mis on nende ülesanne kirikuna.

Me palume, et India ning Ameerika mandrite noored leiaksid kutsumuse misjonitööks.

Aprill

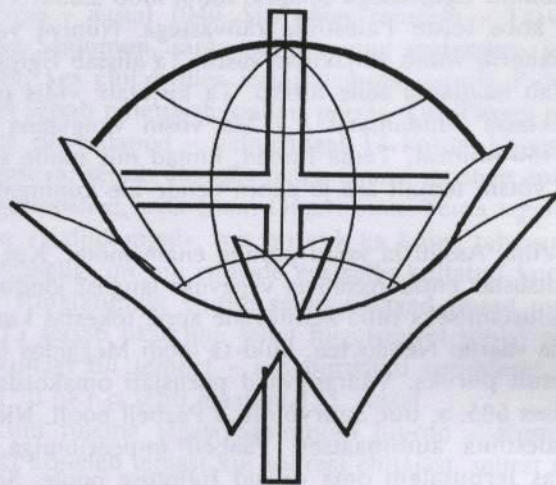
Me palume, et Jumala sõna paneks kristlasi otsima õiglasti lahendusi poliitilistele ja ühiskondlikele probleemidele.

Me palume, et evangeeliumi sõnum ulatuks ja kasvaks sisse kõikide rahvaste kultuuri.

Mai

Me palume, et kristlased teeniks Jumalat ja oma ligimist sama avatud südamega, nagu seda tegi neitsi Maarja.

Me palume, et piiskopkonnad elaksid omavahelises ühtsuses, jagades teineteisega oma ainelisi ja inimlikke jõuvarusid.

Juuni

Me palume, et need, kes hoolitsevad haigete eest, teeksid seda Kristuse südame armastusega.

Me palume, et Aasia kirikud võiksid vabalt ning viljakalt kuulutada evangeeliumi.

Juuli

Me palume, et truudus, ausus ja sõprus oleksid sporti elustavaks hingeks.

Me palume, et munga- ja nunnaordud uueneksid elavas soovis teenida evangeeliumi misjonitöös.

August

Me palume, et inimesed kasutaksid oma vaba aega targalt ning et see aitaks neid nende vaimulikus arengus.

Me palume, et kristlased õpiksid kasutama teabevahendeid evangeeliumi levitamise tõhusate vahenditena.

September

Me palume, et need, kes juhivad maailmakaubandust, seaksid taas jalule õigluse nõrkade ja vaeste suhtes.

Me palume, et evangeelium aitaks võita kõik rassilised, ühiskondlikud ja religioossed vastuolud.

Oktoober

Me palume, et vaimulikud ja ilmikud ehitaksid üheskoos püha Kirikut.

Me palume, et usuõpetajad saaksid tuge kogu kristlikult ühiskonnalt.

November

Me palume, et kõik inimesed võtaksid oma südameasjaks looduse austamise ja kaitsmise.

Me palume, et sõjast rõhutatud maades oleksid kristlased rahusobitajateks.

Detsember

Me palume, et noored pered ehitaksid endisest paremat maailma.

Me palume, et perekonnad annaksid suurt tuge misjonitööle.

Uudised

Hiljuti saatis Riia ja praeguseni ka Eesti katoliiklaste ordinaarpiiskop Jānis Čakuls Rooma paavstile palvekirja, milles ta palus end vabastada Riia ordinaarpiiskopi ametist. Põhjuseks nimetas ta kehva tervislikku seisundit. II Maaailmasõjas sai piiskop raskesti haavata. Kaks varasemat palvekirja on jäänud vastusetu.

Kardinal Silvio Oddi, kes varem oli Vatikani preestrite kongregatsiooni esimees, hoiatas piiskoppide sinodil peetud kõnes, et vaimulikku seminari astuvaid preestrikandidaate ei tohi panna tegema kutsesobivusteste. Niisugused testid solvavad tulevaste vaimulike inimväärikust, kuna vaimulik amet on eelkõige Jumala arm. Samuti saaks neid teste kasutada mitmesugusteks surveavaldusteks.

Itaalia nädalalehele "Il Sabato" antud intervjuus seletas kardinal oma esinemist vastuastumisena tihti ja teravalt ülestõstetud nõudmistele sobivustestide kasutamiseks vaimulikku seminari vastuvõtmisel. Ta toetus paavst Paulus VI kes juba 1976. aastal oli ilmutanud oma vastu-seisu psühholoogiliste testide kasutamisele seminarides. Eriliselt oli see paavst olnud kirjalike testide vastu, mis võivad sattuda soovimatute isikute kätte ja muutuda santaazhi alusmaterjaliks.

Oktoobris Roomas toimunud piiskopisinodil pööras üks eesistujatest, Garoua (Uganda) peapiiskop kardinal Christian Wiyghan Tumi, koosolijate tähelepanu kahe abielus mehe preestrikspühitsemisele, mis istungi ajal Brasiilias aset leidis. Ta rõhutas, et tegu pole pretsedendiga läänekiriku tsölibaadiseaduse kehtetuks kuulutamise suunas. Siin on pühitsuse tingimuseks, et pühitsetavad on loobunud abielust ja andnud tsölibaaditõotuse. Mõlemal juhul on nende abikaasadelt ja lastelt nõutud ametlikku nõusolekut perekonnapea lahkumisele perekonna juurest. Ometi on Vatikanis viidatud juhtumitele, kus teisest kirikust koos kogudusega katoliku kirikusse ületulnud vaimulikud on saanud katoliku preestripühitsuse. Neil juhtudel pole nõutud abielu "külmutamist" ega mingeid abielutustõotusi. Seda nõutakse vaid katoliiklastelt, kes saavad eriloo preestriseisuse astumiseks - nende sakramentaalne abielu defineeritakse "täiesti jõus olevaks", kuigi see praktikas kehtetuks muutub. Kui kasvõi üks perekonnaliige on pühitsemise vastu, välistab see perekonnaisa preestriks pühitsemise.

Novembri lõpul suri Roomas 73-aastasena poola päritoluga kardinal Wladyslaw Rubin, kes oli kaua aega olnud piiskoppide sinodi peasekretär ja hiljem Idakirikute kongregatsiooni esimees. Nüüd, pärast kardinal Rubini surma, kuulub kardinalide kolleegiumi 143 kardinali, kellest 41 ei oma kõrge vanuse tõttu enam hääleõigust.

Paavst Johannes Paulus II kuulutas 9. detsembril pühakuks kanada nunna Maria Marguerita Dufrost de Lajemmais'i (1701-1771). Paavstil on kavatsus lähemal ajal kuulutada pühakuks ka poola karmeliidipreester Josef Kalinowski, kes elas 1835-1907.

Pariisis avaldati uurimus katoliku kiriku olukorrast Prantsusmaal. Selgub, et suurem osa prantsusmaa kõige aktiivsematest katoliiklastest kuuluvad vanuserühma 50-67 aastani. Nende osakaal on 37% katoliiklaste üldarvust. Sama uurimus räägib et kõigist kohusetruudest katoliiklastest on 69% naised. Õpilasetest ja üliõpilastest aktiivseid koguduse liikmeid on 18,7%.

H Odi - e • Chri - stus na - tus est : hó - di - e Salvá - tor
 appá - ru - it : hó - di - e in terra canunt Ange - li, lætán - tur Ar -
 chánge - li : hó - di - e exsúl - tant justi, di - céntes : Gló - ri - a
 in excélsis De - o, alle - lú - ia. E u o u a e.

Täna on Kristus sündinud,
 täna on Lunastaja ilmunud.
 Täna maa peal Inglid laulavad,
 Peainglid rõõmustavad .

Täna õiged hõiskavad ja ütlevad:
 " Au olgu Jumalale kõrges !
 H a l l e l u u j a ! "

Esikaanel: Neroccio de Landi (Sienast) "Madonna ja laps püha Hieronymuse ja
 Maarja Magdaleenaga"

Katoliku Kiriku väljaanne
 Toimetaja preester Rein Õunapuu
 Tehniline toimetaja Pentti Laukama, KATT
 Toimetuse aadress: 200001 TALLINN
 Vene tn 18, tel 446367